

1. ბილინგვიზმი და ბილინგვური განათლება

1.1. როგორ გვეხმის ბილინგვიზმი: მითები და სინამდვილე

ბრიგიტა შილინა, PHD,
LVAVA-ს პედაგოგიური
სამუშაოების კოორდინატორი

უკანასკნელ ხანებში ხშირად ახსენებენ **ბილინგვიზმს**, თუმცა, მაინც მგონია, რომ საზოგადოებაში ნათელი წარმოდგენა არ არსებობს იმის შესახებ, თუ რას ნიშნავს ეს ტერმინი, რა არის, საზოგადოდ, ბილინგვიზმის არსი.

გაუგებრობები ბილინგვიზმის არსის გააზრებაში კარგ ნიადაგს უქმნის სხვადასხვაგვარი ისტორიისა და ცრურწმენის წარმოშობას. ეს ცრურწმენები ვრცელდება და მითებად იქცევა, ხოლო მათს სიზუსტეს იშვიათად თუ ვინმე უარყოფს. საქმე ის არის, რომ ეს მითები საზიანოა, რადგანაც უმეცრებაზე, აზროვნების შეზღუდულობასა და ცრურწმენებზეა დაფუძნებული.

- ყველაზე გავრცელებული მითი ასეთი შინაარსისაა: **ორ ენაზე სწავლა ვნებს ბავშვის ფსიქიკას და მისი ცოდნის დონეს აქვეითებს.** ამ მოსაზრებას არა მხოლოდ არაპროფესიონალები გამოთქვამენ, არამედ მრავალი მეცნიერი ევროპასა და ამერიკაშიც კი. მათ თავის დროზე ინტელექტის მაჩვენებლები შეადარეს მონოლინგვურ და ბილინგვურ ბავშვებს შორის და დაადგინეს, რომ ბილინგვალ ბავშვებს ინტელექტის მაჩვენებლები უფრო დაბალი აქვთ. გაკეთდა დასკვნა, რომ სწორედ ბილინგვური განათლების ბრალია ინტელექტის დაბალი მაჩვენებლები

- სწორედ ასეთია შედეგი. თუმცა თანამედროვე სამყაროს მთავარი მახასიათებელი გლობალური კავშირების გაფართოებაა, ამიტომ წმინდად მონოლინგუური საზოგადოება თვითიზოლაციისთვისაა განწირული, რაც თვითგანადგურების ტოლფასია. სრულიად მონოლინგუური საზოგადოების პოვნა თითქმის შეუძლებელიც არის - განვითარებულ ან ცივილიზებულ ქვეყნებში მაინც. ამიტომ დღეს ბილინგვიზმის შესწავლას მეტი ყურადღება ეთმობა; შესაბამისად, თანამედროვე კვლევების სიზუსტე უფრო მაღალია. კვლევებში გათვალისწინებულია ასევე ფსიქოლინგვისტური და სოციოლინგვისტური ფაქტორები, მიღებულია მონაცემები, რომლებიც სწორედ წინამდებარე მოსაზრებების საპირისპიროს ადასტურებს. მრავალი სპეციფიკური დავალების შესრულებისას (მაგალითად, ლინგვისტურ თამაშებში), ბილინგვალი (ორენოვანი / მრავალენოვანი) ბავშვები საგრძნობლად უკეთეს შედეგებს გვიჩვენებენ, ხოლო ინტელექტუალური თვალსაზრისით, დანარჩენი სხვაობები ბილინგვალებსა და მონოლინგვალებს შორის უმნიშვნელოა.

- მეორე მითი არის წარმოდგენა, რომ **ბავშვი, პირველ რიგში, ერთ ენას უნდა დაეუფლოს კარგად და მხოლოდ შემდეგ ხდება შესაძლებელი მისთვის მეორე ენის სწავლების დაწყება**. ეს რწმენაც მცდარ დასკვნებზეა დაფუძნებული, რაც არაკეთილსინდისიერად ჩატარებული კვლევების შედეგია. ახალი პედაგოგიკის ფსიქოლოგიამ დაამტკიცა, რომ ბავშვები, რომლებიც პოზიტიურ, მოსიყვარულე და მორალური მხარდაჭერით სავსე გარემოში სწავლობენ, როგორც თეორიულად, ასევე პრაქტიკულად, ორ ენასაც თავისუფლად ითვისებენ ერთდროულად. სწავლის დაძაბული და უარყოფითი გარემოს პირობებში, რასაც ხშირად მოუწესრიგებელი სოციალური ფონი ახლავს თან, შესაძლებელია მეტყველების განვითარების პრობლემები წარმოიშვას. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ასეთი შემთხვევები შეიმჩნევა მაშინაც, როცა სწავლება მხოლოდ ერთ ენაზე მიმდინარეობს.
- ასევე, გავრცელებულია მცდარი წარმოდგენა, რომ **ბავშვი, რომელიც ორ ენას ერთდროულად დაეუფლა, ვერც ერთ მათგანს ვერ გაითავისებს**. ეს წარმოდგენა დაკავშირებულია ეგრეთ წოდებულ თვითიდენტიფიკაციის დაკარგვის

საფრთხეებთან. ჩვეულებრივ, მშობლები შიშობენ, რომ მათი ბილინგვალური ბავშვებისთვის საკუთარი მშობლები უცხოები გახდებიან, გაუუცხოვდებიან მათ, ასევე, მათ შორის ემოციური და ფსიქოლოგიური ბზარები გაჩნდება. ასეთ შიშს უმეტესწილად გამოთქვამენ მშობლები, რომლებიც თავად მონოლინგვალური არიან; ხოლო ის მშობლები, რომელნიც თვითონაც ბილინგვალური არიან - ძალიან იშვიათად. ზრდასრული ადამიანები, რომელთაც თვითონ აქვთ მიღებული ბილინგვური განათლება, არ გამოთქვამენ პრეტენზიას იმის შესახებ, რომ ვერ ახერხებენ საკუთარი თავის იდენტიფიცირებას რომელიმე კონკრეტულ ეთნიკურ ჯგუფთან ან ენასთან. დადასტურებულია, რომ ბავშვები გრძნობენ, თუ როგორ იღებს მათ ორივე კულტურა და ორივესთან შესანიშნავად ახერხებენ იდენტიფიცირებას... სირთულეები მხოლოდ მაშინ წარმოიშობა, თუ შესაბამისი ორი კულტურა ერთმანეთში კონფლიქტის მდგომარეობაში იმყოფება. ამის გამო ინდივიდმა, რომელიც ერთმანეთის მოძულე ორივე კულტურასთან ახდენს საკუთარი თავის იდენტიფიკაციას, შესაძლებელია, როგორც ერთიდან, ასევე მეორედან, ნაწილობრივ გარიყულად იგრძნოს თავი. ეს ჭეშმარიტება არანაირად არ უკავშირდება ბილინგვიზმის საკითხს, არამედ შესაბამის კულტურებში ტოლერანტობის არსებობის უკმარისობაზე მიანიშნებს.

- სკეპტიკოსები მიიჩნევენ, რომ ბილინგვალურს მუდმივად ექმნებათ საჭიროება, თავიანთი ფიქრების ერთი ენიდან (ნაკლებად ათვისებული) მეორე ენაში (უკეთ დაუფლებულ) „გადაიტანონ“. კვლევები კი სრულიად საპირისპიროს ადასტურებს, რომ ბილინგვური ინდივიდების უმეტესი წილი ერთნაირად კარგად ფიქრობს ორივე ენაზე. ამიტომ ფსიქოლინგვისტები ფიქრის დონეზე თარგმნის მექანიზმზე ბილინგვიზმთან კონტექსტში არ საუბრობენ.
- **ბილინგვალური გაორებული პიროვნებები არიან** - ასე გვაშინებენ ბილინგვური განათლების მოწინააღმდეგეები. ერთიდან მეორე ენაზე და კულტურაზე სრული გადართვა, შესაძლებელია, გამოიხატოს გარკვეული გარეგნული ნიშნებით: ქცევა, ჟესტიკულაცია, აქცენტი, ხმის ტონალობა და ა. შ. ამის გამო შეიძლება გვეჩვენოს, რომ პიროვნების გაორებას ან რაიმე სხვა ავადმყოფურ გამოვლინებას აქვს ადგილი. სინამდვილეში ეს გამოხატულებები მხოლოდ

იმას ადასტურებს, რომ ორივე კულტურის ათვისება ყოველმხრივ ორგანულად მიმდინარეობს. ეს მიუთითებს არა ავადმყოფურ პროცესებზე, არამედ პირიქით - ორივე ენაში ძლიერ ფსიქიკურ და ფსიქოლოგიურ მდგრადობასა და სიცოცხლისუნარიანობაზე.

- ბევრი მიიჩნევს, რომ **ორენოვნება (/ მრავალენოვნება) კარგია, მაგრამ - გამონაკლისია**. ადამიანები, ჩვეულებრივ, მონოლინგვალეები არიან, ეს ნორმალურია. სინამდვილეში ამ ჭეშმარიტების სიზუსტე მთელი მსოფლიოს მასშტაბით მოსახლეობის ენობრივი კომპეტენციების შეფასების საფუძველზე უნდა დამტკიცდეს. ამის გარეშე მონოლინგვიზმის „ნორმალური“ მახასიათებლების მტკიცება შეუძლებელია. სრულიად შესაძლებელია, რომ, განსაკუთრებით თანამედროვე სამყაროში, ადამიანების უმეტესი ნაწილი ფლობს ერთ (მშობლიურ) ენაზე მეტ ენას. ნებისმიერ შემთხვევაში, კავშირების ზრდასთან და იზოლაციის შესაძლებლობების შემცირებასთან ერთად, მონოლინგვიზმს მსოფლიოში მომავალი არ აქვს.
- **ნამდვილი ბილინგვიზმის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ სწავლების საგნისა და ენის დაუფლების წესების მკაცრი გათვალისწინების შედეგად**. ერთადერთი სწორი გზის არსებობის შესახებ წარმოდგენა შეცდომაა. რაც გვაფიქრებინებს - თუ ადამიანი სწავლის განსაზღვრული გზიდან გადახვევას გაბედავს, იგი ჩამორჩენით დაისჯება. ენის ათვისებაში, როგორც პედაგოგიკაში საერთოდ, ასეთი კატეგორიული გამონათქვამებისთვის ადგილი არ არის. როგორიც არ უნდა იყოს სასწავლო გარემო, ორივე ენის სრულყოფილ ათვისებაში მხოლოდ თანამიმდევრულობა და ორივე ენის თანაბარი პრაქტიკული გამოყენებაა გადამწყვეტი.
- არსებობენ ადამიანები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ **ბილინგვიზმის მიღწევაში არსებობს ასაკობრივი საზღვრები, რომელთა იგნორირებაც შეუძლებელია**. საკმარისად ბევრია პოზიტიური მაგალითი, რომლებიც ადასტურებს, რომ ასაკი არ არის ხელისშემშლელი ფაქტორი. რაღა თქმა უნდა, ახალგაზრდობაში უფრო მარტივია სწავლა, არსებობს მრავალი ბიოლოგიური და ფიზიოლოგიური წანამძღვარი, თუ რატომ არის უცხო ენის მშობლიური ენის დონემდე შესწავლა მაღალ ასაკში უფრო რთული. თუმცა, ამ ასაკშიც ადამიანებს

შესწევთ უნარი, ისწავლონ მრავალი ახალი და სასარგებლო რამ. ამიტომ მშობლებს, რომლებიც ადრე მონოლინგვალეები იყვნენ, შეუძლიათ თავიანთ ბავშვებთან ერთად ისწავლონ და მათთან ერთად გახდნენ ბილინგვალეები. ეს ყველას შეუძლია - სურვილის ქონაა საკმარისი.

1.2. ბილინგვიზმი და ბილინგვური განათლება: თეორიული ასპექტები

ლარს ჰომსი, დანიის პედაგოგიური
უნივერსიტეტის ლექტორი;
ჰელა პია ლაურსენა, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
დანიის პედაგოგიური უნივერსიტეტის ლექტორი

მასალები გამოყენებულია LVAVP-ის 2001 წლის 8 და 9 მარტს ორგანიზებული სემინარის „ბილინგვიზმი და ბილინგვური განათლება“ გამოცემიდან. მასალის ერთიანობა ბილინგვიზმის და ბილინგვური განათლების შესახებ თეორიულ მხარეებზე ქმნის წარმოდგენას. ეს მასალა სასარგებლოა როგორც ინფორმაციისთვის, ასევე განსჯისათვის.

ბილინგვიზმი. ადამიანების უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ბილინგვალია პიროვნება, რომელსაც ორ ენაზე შეუძლია ლაპარაკი. თუმცა, იმის განსაზღვრა, თუ ვინ არის ბილინგვალი და ვინ არა, გაცილებით უფრო რთულია, ვიდრე შეიძლება თავიდან მოგვეჩვენოს. ბილინგვიზმის დეფინირება შესაძლებელია წარმომავლობის, კომპერენტურობის, ფუნქციებისა და იდენტიფიკაციის კრიტერიუმებზე დაყრდნობით. უმეტესწილად დეფინიციისთვის მთავარ კრიტერიუმად გამოიყენება ორენოვანი პიროვნების ლინგვისტიკური კომპეტენციები.

ბილინგვიზმის დეფინიციები:

„... ბილინგვიზმი - ორი ან მეტი ენის (მშობლიური ენის ჩათვლით) ფლობა.“

„... აქტიური, ორი ან მეტი ენის სრულიად ერთნაირ დონეზე ფლობა.“

„... სრულიად სხვადასხვა ორი ენის ცოდნა ლინგვისტურ პროცესებში ერთმანეთის ხელის შეშლის გარეშე.“

„... მიღებულია მოსაზრება, რომ ბილინგვიზმი იწყება მაშინ, როცა ერთი ენის მომხმარებელს დასრულებული და შინაარსის თვალსაზრისით სრულყოფილი აზრის გამოთქმა შეუძლია მეორე ენაზე.“

„ორი ენის ალტერნატიული გამოყენების გამოცდილებას შეიძლება ვუწოდოთ ბილინგვიზმი და ამ პრაქტიკის მომხმარებელს - ბილინგვალი.“

„ამიტომ ბილინგვიზმად უნდა ჩაითვალოს ორი ან მეტი ენის ალტერნატიული გამოყენება, თუ ამას ერთი ინდივიდი აკეთებს.“

ბილინგვალია ადამიანი, „რომელიც, სიტუაციათა უმრავლესობაში, კომუნიკაციის საშუალებად თავისუფლად იყენებს ორ ენას და, საჭიროების შემთხვევაში, შეუძლია ერთიდან მეორე ენაზე გადასვლა“.

„ბილინგვალად შეიძლება ჩაითვალოს ბავშვი, რომელსაც თავის მიერ შემოფარგლულ ენობრივ და სოციალურ გარემოში ესმის ყველაფერი და აგებინებს ყველაფერს (ასაკისა და სიტუაციის შესაბამისად, რომელშიც იგი იმყოფება).“

„მოსაუბრე არ უნდა გამოირჩეოდეს საზოგადოებისგან, რომელშიც მეორე ენას ხმარობს, სხვებმა იგი მშობლიურ ენაზე მოლაპარაკედ უნდა აღიქვან.“

„ნამდვილი ბილინგვალია პიროვნება, რომელსაც ორი სხვადასხვა, ენობრივად დაახლოებით ერთნაირი, სოციალური და კულტურული დონის მქონე ჯგუფი, თავისიანად მიიჩნევს.“

ამ გამონათქვამების შეჯამების შედეგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ბილინგვიზმის ანუ ორენოვნების, იდეალური გაგებით, განმარტება არის **ორი ენის დაახლოებით თანაბარ დონეზე ფლობა.**

	ბილინგვალაის მოსაუბრე, რომელმაც:
1. წარმოშობა	ა) ორივე ენა ბავშვობიდან ოჯახში აითვისა მშობლიურ ენაზე მოლაპარაკე ოჯახის წევრებისგან; ბ) ბავშვობიდან, როგორც კომუნიკაციის საშუალების, ორივე ენის პარალელურად მომხმარებელი.
2. კომპეტენცია	ა) ორივე ენას სრულყოფილად ფლობს; ბ) მშობლიურ ენაზე მოსაუბრეებთან ორივე ენას ერთნაირ დონეზე ფლობს; გ) ორივე ენას ერთნაირად კარგად ფლობს; დ) მეორე ენაზე სრულყოფილი წინადადებებით ლაპარაკი შეუძლია; ე) მეორე ენის გრამატიკული სტრუქტურის საფუძვლები იცის და იყენებს მათ პრაქტიკაში.
3. ფუნქცია	თავისი სურვილისა და აუცილებელი გარემოებების მიხედვით იყენებს (ან შეუძლია გამოყენოს) ორი ენა (სიტუაციათა უმრავლესობაში).
4. იდენტიფიკაცია შიდა გარე	ა) თავს ბილინგვალად მიიჩნევს (ორ ენასა და ორ კულტურას სრულად ან ნაწილობრივ მიაკუთვნებს თავს). ბ) მიიჩნევა ბილინგვალად სხვა ადამიანების აზრით (ისეთად, ვინც ორ ენას თანაბარ დონეზე ფლობს).

ბილინგვიზმის დეფინიციის კრიტერიუმები

შეკითხვები ლატვიაში ბილინგვიზმის აღქმის გასააზრებლად:

- თქვენს თავს ან სხვა ადამიანებს მიიჩნევთ თუ არა ბილინგვალებად? დაახასიათებდით თუ არა თქვენს თავს ან თქვენს რომელიმე ნაცნობ ადამიანს, როგორც ორი ენის ერთნაირად კარგად მცოდნედ?
- ბილინგვიზმის როგორი გააზრებაა, საზოგადოდ, მიღებული? რა კრიტერიუმებზეა ეს გააზრება დაფუძნებული?
- ბილინგვალებად უნდა მიიჩნიონ მხოლოდ ის ადამიანები, რომელნიც ერთნაირად კარგად ფლობენ ორ ენას თუ არა? ბილინგვიზმის დადგენისას უნდა იყოს გათვალისწინებული თვითონ პიროვნების აზრი, თვითშეფასება თუ არა?
- ადამიანების უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ბილინგვალაა ის პიროვნება, რომელიც ორ ენაზე ლაპარაკობს. როგორ უნდა შევაფასოთ პიროვნება, რომელსაც სრულად ესმის მეორე ენა, მაგრამ არ ლაპარაკობს მასზე? როგორ უნდა შევაფასოთ პიროვნება, რომელიც ლაპარაკობს მეორე ენაზე, მაგრამ არ იცის ამ ენაზე წერა? და რა ვუყოთ ადამიანებს, რომლებსაც არ ესმით და არ ლაპარაკობენ მეორე ენაზე, მაგრამ იციან წერა და კითხვა ამ ენაზე?

საზოგადოების ბილინგვურობა. ბილინგვურობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური მაჩვენებელი და ტერმინი, რომელსაც ინდივიდუალური პირების დახასიათებისას იყენებენ. ბილინგვიზმი არის სიტყვა, რომელსაც, ასევე, საზოგადოებაში სახასიათო ლინგვისტიკური პირობების აღსაწერად იყენებენ. როცა ორენოვნება ამ ასპექტებს შეეხება, მაშინ, ჩვეულებრივ, **საზოგადოების ბილინგვურობაზეა** საუბარი.

ცხრილში მოცემულია ფაქტები, მშობლიური (პირველი) ენის შენარჩუნების ან დავინყების შესახებ, მისი მატარებლის სხვა ენობრივ გარემოში მუდმივად ცხოვრების ან შემდგომ ჩასახლების შემთხვევებში.

ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის შენარჩუნებას განაპირობებს	ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის დაუვიწყებას განაპირობებს
ა. პოლიტიკური, სოციალური და დემოგრაფიული ფაქტორები 1. ენის მატარებელთა ერთ ადგილას დიდი რაოდენობით კონცენტრაცია. 2. მიგრაცია. 3. სამშობლოსთან სიახლოვე და იქ ჩასვლის შესაძლებლობა. 4. სამშობლოში დაბრუნების შესაძლებლობა, რაც უმეტეს შემთხვევებში რეალიზებულია. 5. ენის მომხმარებელ საზოგადოებას საფრთხე არ ემუქრება. 6. სტაბილურობა დასაქმებაში. 7. დასაქმების შესაძლებლობა იქ, სადაც სახლში სალაპარაკო ენა გამოიყენება.	ერთ ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა მცირეა და ინდივიდები გაფანტულნი არიან. ხანგრძლივად და სტაბილურად ერთ ადგილას ცხოვრება, სხვა ენობრივ გარემოში. სამშობლოს სიშორე ან მიუწვდომლობა. სამშობლოში მშობლიურ ენაზე მოლაპარაკეთა მცირე რაოდენობა ახერხებს დაბრუნებას. (არ არის ასეთი მიზანი ან არ არსებობს შესაძლებლობა). საზოგადოებაა აგრესიული. დასაქმების მიზნით გადაადგილება, განსაკუთრებით სოფლიდან ქალაქში. დასაქმება მოითხოვს უმრავლესობის ენის მოხმარებას. მაღალი სოციალურ და ეკონომიკური მობილურობა ძირითად პროფესიებში.

ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის შენარჩუნებას განაპირობებს	ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის დავიწყებას განაპირობებს
8. დაბალი სოციალური და ეკონომიკური მობილურობა ძირითად პროფესიებში. 9. განათლების დაბალი დონე, რომელიც სოციალურ და ეკონომიკურ მობილურობას უშლის ხელს. განათლებული და ენის მცოდნე ლიდერები თავიანთ ენაზე მოსაუბრე საზოგადოების მიმართ ლოიალურნი არიან. 10. ეთნიკურ ჯგუფთან იდენტიფიკაცია, არა უმრავლესობის ენის მატარებლებთან იდენტიფიკაცია რასიზმისა და ეთნიკური დისკრიმინაციის გამო.	განათლების მაღალი დონე, რომელიც სოციალურ და ეკონომიკურ მობილურობას უწყობს ხელს. საზოგადოების პოტენციური ლიდერები თავიანთი განათლების გამო გარიყულნი არიან მათს ენაზე მოსაუბრე საზოგადოებისგან. ეთნიკური იდენტიფიკაცია ენისა და იდენტიფიკაცია ეკონომიკურ და სოციალურ ინტერესებს; ამას რასიზმი და ეთნიკური დისკრიმინაცია განაპირობებს.

ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის შენარჩუნებას განაპირობებს	ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის დავიწყებას განაპირობებს
ბ. კულტურული ფაქტორები 1) მშობლიურ ენაზე მოქმედი ინსტიტუტები (სკოლები, საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, მასმედია და ა.შ.). 2. კულტურული ღონისძიებები და რელიგიური ცერემონიები ტარდება მშობლიურ ენაზე. 3. ეთნიკური იდენტიფიკაცია მშობლიური ენის ცოდნასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.	მშობლიურ ენაზე მოქმედი ინსტიტუტების უკმარისობა. კულტურული ღონისძიებები და რელიგიური ცერემონიები ტარდება უმრავლესობის ენაზე. ეთნიკურ იდენტიფიკაციას სხვა ფაქტორები განსაზღვრავს.

4. ერთ ენაზე მოლაპარაკე ადამიანთა ჯგუფის ეროვნული თვითშეგნება. 5. მშობლიური ენა სამშობლოს ოფიციალური სახელმწიფო ენაა. 6. მშობლიური ენისთვის ეთნიკური თვითშეგნების საფუძვლის ემოციური კავშირის მინიჭება. 7. ოჯახური კავშირებისა და საზოგადოებაში კავშირების პედალირება. 8. სკოლაში განათლების მშობლიურ ენაზე მიღებაზე ორიენტირება, ეთნიკური თვითშეგნების გასავითარებლად. 9. უმრავლესობის ენაზე განათლების მიღების იგნორირება. 10. კულტურა და რელიგია უმრავლესობის ენაზე მოლაპარაკეთა კულტურისგან და რელიგიისგან განსხვავდება.	მინიმალურია ეროვნული თვითშეგნება. მშობლიური ენა არ არის სამშობლოს ერთადერთი ოფიციალური სახელმწიფო ენა ან ბევრი ხალხების საერთო ენაა. იდენტიფიკაციის საფუძველში ჩადებულია სხვა ფაქტორები, რომლებიც ენასთან კავშირში არ არის. ოჯახური კავშირებისა და საზოგადოებრივი კავშირების უგულებელყოფა. ინდივიდუალური მიღწევების პედალირება. სკოლაში განათლების მშობლიურ ენაზე მიღებაზე დაბალი მოთხოვნილება. განათლების მიღება უმრავლესობის ენაზეა მიღებული. კულტურა და რელიგია უმრავლესობის ენაზე მოლაპარაკეთა კულტურასა და რელიგიას ჰგავს.
---	--

ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის შენარჩუნებას განაპირობებს	ფაქტორები, რომლებიც მშობლიური ენის დავიწყებას განაპირობებს
გ. ლინგვისტური ფაქტორები 1. მშობლიური ენა სტანდარტიზებულია და არსებობს დამწერლობა. 2. მარტივი ანბანის ხმარება, რაც აადვილებს ბეჭდვას და წერა-კითხვის შესწავლის შესაძლებლობას. 3. მშობლიურ ენას საერთაშორისო სტატუსი აქვს. 4. მშობლიურ ენას იყენებენ როგორც სამშობლოში, ასევე ადგილობრივ საზოგადოებაში. 5. მოქნილობა მშობლიური ენის განვითარებისა (მაგალითად, ტერმინთა დიდი ნაწილი უმრავლესობის ენიდან არის დანერგილი).	მშობლიური ენა არ არის სტანდარტიზებული და არ არსებობს დამწერლობა. ისეთი დამწერლობის გამოყენება, რომლის ბეჭდვაც ძვირია, ხოლო სწავლა - რთული. მშობლიურ ენას ნაკლებად აქვს საერთაშორისო მნიშვნელობა ან საერთოდ არ აქვს. მშობლიურ ენაზე წერა-კითხვის უცოდინრობა. უმრავლესობის ენიდან შემოსული ახალი ტერმინების მიუღებლობა ან ნასესხები სიტყვების მიმართ გადამეტებული მოთხოვნილება, რომელსაც მოლაპარაკე ენების არევაში და მშობლიური ენის გაქრობაში მიჰყავს.

ბილინგვური განათლება

ტერმინი **ბილინგვური განათლება** უნდა აღვიქვათ, როგორც ძალიან კომპლექსური მოვლენის უაღრესად მარტივი დახასიათება. გარდა სხვა განსხვავებებისა, ბილინგვური განათლება შესაძლებელია თუნდაც ენის შესწავლის საბოლოო მიზნის თვალსაზრისით გამოირჩეოდეს. იმ მოწაფეთა შესაბამისად, რომელთაც სწავლების შესაბამისი ფორმა აქვთ შერჩეული, ბილინგვურ განათლებაში შეიძლება გამოიყოს სუსტი და ძლიერი ფორმები.

სუსტი ბილინგვური განათლების ფორმა, ძირითადად, ორენოვან გარემოში მცხოვრები ბავშვებისათვისაა განკუთვნილი, მაგრამ უმეტესწილად სწავლების მიზანია ერთენოვნების ან შეზღუდული ორენოვნების მიღწევა.

ძლიერი ბილინგვური განათლების ფორმა მიზნად ისახავს მონაფის მშობლიური ენის ფლობის შენარჩუნებას და მის გამდიდრებას მეორე ენის ცოდნის გამოცდილებით, რათა მოვალნიოთ სრულ ბილინგვიზმს ენის ფლობის ყველა (მოსმენა, ლაპარაკი, კითხვა, წერა) სფეროში.

ბილინგვური განათლების სახეობები

პროგრამის სახეობები	მოსწავლის მშობლიური ენა	კლასში სწავლების ენა
სუბმერსია	უმცირესობის ენა	სახელმწიფო ენა (ოფიციალური)
სუბმერსია კომპენსაციის გავითილებთან ერთად	უმცირესობის ენა	სახელმწიფო ენა (ოფიციალური) გაკვეთილებით უმცირესობის ენაზე
სეგრეგაცია	უმცირესობის ენა	უმცირესობის ენა (აუცილებელია; სახელმწიფო პოლიტიკა)

გადასვლითი ბილინგვური განათლება	უმცირესობის ენა	უმცირესობის ენა + უმრავლესობის ენის მეტი წილით
ერთხაზოვანი ბილინგვური განათლება	უმცირესობის ენა	უმრავლესობის ენა
სეპარატიზმი	უმცირესობის ენა	უმცირესობის ენა
იმერსია	უმცირესობის ენა	ორ ენაზე სწავლება უმრავლესობის ენის მეტი წილით
ბილინგვური განათლება უმცირესობათა ენის შესანარჩუნებლად	უმცირესობის ენა	ორ ენაზე სწავლება, პირველადი ყურადღების მშობლიურ ენაზე მიქცევით
დუალური ბილინგვური განათლება	უმცირესობის ენა	უმცირესობისა და უმრავლესობის ენა

ბილინგვური განათლების სახეობები

ი. დრუვიეტიე, ბილინგვური განათლება ლატვიაში და მსოფლიოში. ჟურნალში „Titsl“-ის დანართი. რიგა, 2000

სუბმერსია

ბავშვი ენის ცოდნის გარეშე ხვდება კლასში, სადაც სწავლება სხვა ენაზე მიმდინარეობს ან კლასში ყველა ბავშვი უმცირესობას მიეკუთვნება, ხოლო სწავლება უმრავლესობის ენაზე მიმდინარეობს.

სუბმერსია კომპენსაციის გაკვეთილებთან ერთად

სუბმერსია სახეობაა, რომელშიც უმცირესობის წარმომადგენელ მოსწავლეებს ყოველდღიურად უტარდებათ უმრავლესობის

ენის გაკვეთილები და/ან ორგანიზებული აქვთ სპეციალური გაკვეთილები, რომელთა სწავლების საგნის შინაარსს მეორედ უთხრობენმარტივიენით.ესმოდელისაჭიროა,რათაუმცირესობათა წარმომადგენელი ბავშვები არ ჩამორჩნენ პროგრამას და უმრავლესობის წარმომადგენელ ბავშვებს გაუთანაბრდნენ ენის ცოდნაში.

სეგრეგაცია

სახელმწიფო პოლიტიკაა, რომელიც მიზნად ისახავს სკოლაში სწავლებას მხოლოდ უმცირესობის ენაზე. ოფიციალური ენის ცოდნის უკმარისობის გამო ასეთ სკოლების კურსდამთავრებულებს არ აქვთ შესაძლებლობა არც სწავლის გაგრძელებისა და არც კონკურენტუნარიანები არიან სამუშაო ბაზარზე.

გარდამავალი ბილინგვური განათლება

უმცირესობის ენა უმრავლესობის ენის პარალელურად გამოიყენება, როგორც სწავლების ენა. უმრავლესობის ენით დატვირთვა თანდათანობითი იმატებს. ასეთი მოდელი ბავშვებს რეალური ცხოვრებისთვის ამზადებს, რომელშიც, ძირითადად, უმრავლესობის ენის გამოყენება მოუწევთ. ამავე დროს, უმცირესობის ენის ათვისების და გაუმჯობესების შესაძლებლობას იძლევა.

ამ მოდელის მიზანია მეორე ენის ცოდნის ათვისების გაზრდა სხვა საგნების ათვისების პროცესის გაზრდის გარეშე.

ცალხაზოვანი ბილინგვური განათლება

ბილინგვური განათლება, რომელშიც უმრავლესობის ენაზე მოსაუბრენი არ იღებენ განათლებას უმცირესობის ენაზე.

სეპარატიზმი

ამ მოდელის მიზანი, ისევე, როგორც სეგრეგაციულ ბილინგვურ განათლებაში, მონოლინგვიზმი და მონოკულტურულობაა. ამ ორ მოდელს გამოარჩევს ის, რომ სეპარატიზტული ბილინგვური განათლება სახელმწიფო პოლიტიკა კი არ არის, არამედ თვით უმცირესობის არჩევანია. ხშირად სახელმწიფო ენა არც კი არის სწავლების საგანი.

იმერსია

ეს პროგრამა კანადაში განავითარეს, სადაც ორი სახელმწიფო ენაა. იქ შეიქმნა განათლების მოდელი, რომელშიც მხოლოდ ინგლისურად მოლაპარაკე ოჯახებიდან ბავშვებს ერთადერთი ან დომინანტი სწავლების ენა ფრანგული ჰქონდათ, ინგლისური ენა მხოლოდ შემდგომში ემატებოდათ.

იმერსია ტერმინია, რომელიც რამდენიმე განსხვავებულ პროგრამას მოიცავს. აქედან ყველაზე პოპულარულია ადრეული ტოტალური იმერსია. ამ მოდელის განათლების პროგრამით მონაწიეების სწავლება პირველი ორი წლის განმავლობაში ენის, კითხვის და სხვა დანარჩენი საგნების სწავლება მეორე ენაზე მიმდინარეობს. ბავშვის მშობლიური ენის სწავლება მხოლოდ მესამე წლიდან იწყება. ყოველწლიურად მშობლიური ენის სწავლების მოცულობა სულ უფრო იზრდება, ბოლო კლასებში საგნების უმეტესი ნაწილის სწავლება მშობლიურ ენაზე მიმდინარეობს, ხოლო მეორე ენაზე მხოლოდ რამდენიმე საგანი ისწავლება.

ბილინგვური განათლება უმცირესობის ენის შესანარჩუნებლად

ასეთი ტიპის სკოლების უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვები უმცირესობის ენას, როგორც სასწავლო ენას, იყენებენ, მაგრამ საბოლოო მიზანია უმრავლესობისა და უმცირესობის ენებში სრული ბილინგვიზმი. უმრავლესობის ენა სწავლების საგანია, ზოგიერთ შემთხვევაში მასზე მიმდინარეობს სხვა საგნების სწავლებაც. ამ მეთოდმა რომ შედეგი გამოიღოს, საჭიროა საკმაოდ ძლიერი უმრავლესობის ენის მატარებელი გარემოცვა.

დუალური (ორენოვანი) ბილინგვური განათლება

პროგრამა შეიქმნა, რათა უმრავლესობის და უმცირესობის წარმომადგენელ ბავშვებს ერთ სკოლაში შეეძლოთ სწავლა. მოდელის მიზანია, სკოლის ბავშვების ორივე ჯგუფს საკმარისად კარგ დონაზე შეასწავლონ ორი ენა, ასევე, ერთმანეთის და მეორე ხალხის კულტურის მიმართ პატივისცემა აღიზარდოს მათში. მოსწავლეები ენასა და სხვა ერის კულტურისადმი პოზიტიურ დამოკიდებულებას ითვისებენ არა მხოლოდ სწავლის პროცესში, არამედ ერთმანეთთან ურთიერთობის დროსაც.

სასწავლო პროცესში ორივე ენა გამოიყენება. მათ სისტემატიზების გარეშე იყენებენ: მაგალითად, ერთ დღეს რომელიმე საგანს ერთ ენაზე ასწავლიან, ხოლო სხვა დღეს - მეორე ენაზე. ასევე, ორივე ენა ისწავლება, როგორც სასწავლო საგანი. სკოლის თანამშრომლებიც ორენოვანნი უნდა იყვნენ.

ენის არჩევანი ორენოვან კლასში. მნიშვნელოვანია შეფასდეს, თუ რა ხერხებითა და მეთოდების გამოყენებით უნდა მოხდეს ორი ენის გამოყოფა სწავლების პროცესში და მათი ინტეგრირება.

პირველ რიგში, უნდა გაირკვეს, თუ როგორ შეიძლება გამოიყოს ენები ერთმანეთისგან სწავლების პროცესის დროს. მაგალითად, სასწავლო პროგრამის სხვადასხვანაირი წავლებიდან სხვადასხვა ენაზე, ან სწავლების ენის ცვლა დამოკიდებული იყოს იმაზე, თუ ვინ არის ამა თუ იმ საგნის მასწავლებელი, ან, გამომდინარე იქიდან, თუ დღის რა დროს ტარდება ესა თუ ის გაკვეთილი. შესაძლებელია ასევე უმაღლეს დონეზე ინტეგრირებული სწავლება, ანუ ერთდროულად ორი ენის გამოყენება. ორენოვან კლასებში ხშირად არის მიღებული ერთი ენიდან მეორეზე უცებ გადასვლა. ენიდან ენაზე გადასვლა შეიძლება თავისუფლად შერჩეულ მომენტში. ერთდროულად ორი ენის გამოყენების სხვა მაგალითია ბავშვებისთვის გაკვეთილის დასაწყისში საგნის თემის საერთო აღწერის მშობლიურ ენაზე განმარტება, ხოლო მისი დაწვრილებით განხილვა და გაკვეთილის თემის გარჩევა - მეორე ენაზე.

ორ ენაზე სწავლება. ბილინგვური განათლების პროგრამაში მასწავლებლად მუშაობა არ არის მარტივი საქმე. როგორც ყველა მასწავლებელმა, ასევე ბილინგვალმა მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს:

- ზოგადი პედაგოგიური მიზნები და სწავლების ასპექტები;
- შინაარსი და მთავარი მიზნები, რომლებიც კონკრეტულ მოსწავლეებთანაა დაკავშირებული.

ამავე დროს, უნდა მიიღონ გადაწყვეტილებები:

- ენის არჩევაში;
- ერთდროულად სასწავლო საგნის შინაარსისა და ენის სწავლების შესახებ (მთელი სწავლება ან სწავლების ნაწილი როდის უნდა ხორციელდებოდეს იმ ენაზე, რომელიც მოსწავლისთვის არ არის მშობლიური).

ძირითადი სირთულე ისაა, რომ უზრუნველყოფილ იქნეს ისეთი სწავლება, რომელიც საგნის თემასა და ენის სწავლებაზე ერთდროული აქცენტების მიუხედავად, მონაფის საერთო ცოდნის დონეს ან მისი ათვისების უნარს არ შეასუსტებს ან აზარალებს. ასევე, რათა ენის სწავლებაზე ზედმეტი ყურადღების გადატანამ არ დაჩრდილოს პროგრამის შინაარსის შესწავლა, ან საერთოდ დაგვაკინყოს ზოგადი პედაგოგიური მიზნები. თუ სკოლის ყველა მოსწავლეს ერთიერთი და იგივე მშობლიური ენა აქვთ, წარმოიშვება კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა - იქმნება გარემო, რომელშიც მნიშვნელოვანი და ბუნებრივი იქნება ერთმანეთში კონტაქტისთვის მეორე ენის გამოყენება.